

O'ZBEKISTANDA AXBOROT XAVFSIZLIGINING MA'NAVIY VA HUQUQIY ASOSLARI

Abdullayeva Salomat Ilhom qizi

*CHDPU Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili yo'nalishi 1-
bosqich talabasi*

Scientific supervisor: **Doston Mahkamov**

mahkamovbk@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida axborot xavfsizligini ta'minlashning ma'naviy va huquqiy asoslari yoritilgan. Unda axborot makonida yuzaga kelayotgan tahdidlar, ularni bartaraf etishning zamonaviy huquqiy mexanizmlari va axborot madaniyatini oshirish zarurati tahlil qilinadi. Shuningdek, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kiberxavfsizlikni ta'minlash, fuqarolarning ongli axborot iste'molini shakllantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlarga e'tibor qaratilgan. Maqolada axborot xavfsizligini ta'minlashda milliy qadriyatlar, ma'naviy tarbiya va yosh avlodda mediasavodxonlikni rivojlantirishning dolzarbligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *axborot xavfsizligi, kiberxavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlar, huquqiy asoslar, ma'naviy tarbiya, mediasavodxonlik, axborot madaniyati, axborot erkinligi, davlat siyosati, milliy qadriyatlar.*

Kirish

Raqamli texnologiyalar, internet va sun'iy intellekt asosidagi tizimlarning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot uzatish, qabul qilish, saqlash va tahlil qilish imkoniyatlarining kengayishi bir tomondan qulayliklar yaratsa, boshqa tomondan esa, axborotga oid tahdidlar, yolg'on xabarlar, kiberjinoyatlar va axborot orqali targ'ib qilinayotgan zararli g'oyalar xavfini ham yuzaga keltirmoqda. Shuning uchun har bir davlat uchun axborot xavfsizligini ta'minlash strategik ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida ham bu borada izchil islohotlar olib borilmoqda. Axborot sohasidagi huquqiy asoslar

– qonunlar, farmonlar, qarorlar orqali shakllantirilsa, ma'naviy jihatdan esa, axborotdan foydalanish madaniyatini oshirish, fuqarolarda ongli axborot immunitetini shakllantirish, yosh avlodni zararli axborotlardan asrash muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Mamlakatda “Axborot erkinligi to'g'risida”, “Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida”, “Kiberxavfsizlik to'g'risida” kabi muhim qonunlar qabul qilinib, ularning asosida davlat va jamiyat manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiluvchi mexanizmlar yo'lga qo'yilgan. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari, internet tarmoqlari va ijtimoiy media faoliyatini tartibga solish, axborot madaniyatini rivojlantirish borasida ko'plab chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu jihatdan, axborot xavfsizligini ta'minlashda huquqiy me'yorlar bilan bir qatorda milliy qadriyatlar, axloqiy-me'yoriy tamoyillar, fuqarolik pozitsiyasi ham asosiy o'rin egallaydi. Axborot xavfsizligi nafaqat texnik, balki ma'naviy jihatdan ham mustahkamlanmog'i lozim. Ushbu maqolada aynan shu ikki asosiy yo'nalish — ma'naviy va huquqiy asoslarning o'zaro uyg'unligi yoritiladi.

Asosiy qism

Bugungi globallashuv davrida axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Axborotdan foydalanish, uni boshqarish va tarqatish bilan bog'liq masalalar ko'plab ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda xavf-xatarlarga ham sabab bo'lmoqda. Shu bois, har bir davlat, shu jumladan O'zbekiston uchun ham axborot xavfsizligini ta'minlash eng dolzarb vazifalardan biriga aylangan. O'zbekiston Respublikasida axborot xavfsizligini ta'minlash maqsadida bir nechta qonun va me'yoriy hujjatlar qabul qilingan. Ular orasida “Axborotlashtirish to'g'risida”gi, “Axborot erkinligi to'g'risida”gi, “Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida”gi va “Kiberxavfsizlik to'g'risida”gi qonunlar muhim ahamiyatga ega. Bu qonunlarda axborotdan foydalanish tartibi, axborot resurslarini himoya qilish, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va internetdagi noqonuniy faoliyatlarga qarshi kurashish kabi masalalar aniq belgilab qo'yilgan. Misol uchun, “Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida”gi qonun har bir fuqaroning shaxsiy ma'lumotlari faqat ularning roziligi bilan ishlanishini ta'minlaydi. Bu esa fuqarolarning maxfiyligini himoyalashda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, 2020-yilda

O‘zbekiston hukumati tomonidan tasdiqlangan “Kiberxavfsizlik strategiyasi” asosida davlat muassasalari va xususiy sektorning axborot tizimlarini kiberxavflardan himoya qilish choralari ko‘rilmoqda. Kiberjinoyatlar, feyk axborotlar, axborot orqali psixologik ta’sir o‘tkazishga urinishlar, tahdidli kontentlar va zararli dasturlar — bularning barchasi bugungi raqamli davrda real xavf sifatida e’tirof etiladi. Bunday huquqiy asoslar nafaqat axborot maydonidagi faoliyatni tartibga soladi, balki fuqarolarning axborot xavfsizligi bilan bog‘liq huquq va majburiyatlarini ham aniq ko‘rsatib beradi. Shu bilan birga, qonunbuzarlik holatlari uchun jinoiy va ma’muriy javobgarlik ham belgilangan. Huquqiy choralarga qaramay, jamiyatda axborot xavfsizligini ta’minlashda inson omili – ya’ni axborotdan foydalanayotgan shaxsning axloqiy, ma’naviy va madaniy saviyasi ham nihoyatda muhimdir. Bugungi kunda yoshlar va keng jamoatchilik internetdan faol foydalanmoqda. Afsuski, bu faoliyat doimo ijobiy ma’noga ega emas. Ba’zan, yolg‘on axborotlar, adashgan g‘oyalar, milliy qadriyatlarga zid kontentlar, zo‘ravonlik va buzg‘unchilik targ‘ibotlari ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilmoqda. Bunday axborotlar inson ongiga salbiy ta’sir o‘tkazadi va bu axborot xavfsizligiga bevosita tahdid hisoblanadi. Shu bois, O‘zbekistonda axborot xavfsizligini ta’minlashda fuqarolarda axborot madaniyatini, tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini, mediasavodxonlikni shakllantirish maqsadida turli ta’limiy va tarbiyaviy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Maktab va oliy o‘quv yurtlarida “Mediasavodxonlik asoslari”, “Axborot madaniyati” kabi fanlar joriy qilinmoqda. Bular orqali o‘quvchilar va talabalar axborotni tahlil qilish, manbani aniqlash, soxta axborotni fosh etish, axborotdan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini egallamoqdalar. Ota-onalar, ustozlar, bloggerlar va ommaviy axborot vositalari vakillari yoshlar ongida sog‘lom axborot muhitini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu jarayonda har bir fuqaroning axborotga bo‘lgan munosabati jamiyat xavfsizligiga bevosita ta’sir qilishi mumkin.

Xulosa

O‘zbekistonda axborot xavfsizligi masalasi tobora dolzarb tus olib bormoqda. Texnologik taraqqiyot, internet va raqamli platformalarning keng tarqalishi fuqarolarning axborot olish va uzatish imkoniyatlarini kengaytirgan bo‘lsa-da, bu

jarayon axborot makonida turli xavf-xatarlarning paydo bo'lishiga ham olib keldi. Ayniqsa, soxta axborotlar, kiberjinoyatlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalayotgan zararli g'oyalar va ekstremistik kontentlar yoshlarning dunyoqarashi, axloqiy mezonlari va ma'naviyati uchun jiddiy tahdid tug'dirmoqda. Shu sababli, O'zbekistonda axborot xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantirilgan. Mamlakatimizda bu borada kuchli huquqiy asoslar yaratilgan: axborot erkinligi, shaxsiy ma'lumotlar muhofazasi, internet xavfsizligi, kiberxavflarga qarshi kurashish kabi sohalarida maxsus qonunlar va davlat dasturlari amal qilmoqda. Bu qonunlar orqali axborot maydonidagi faoliyatlar tartibga solinmoqda, xavfsizlik darajasi oshirilmoqda. Ammo huquqiy mexanizmlar bilan bir qatorda, axborot xavfsizligini ta'minlashda ma'naviy omillar ham beqiyos ahamiyat kasb etadi. Har bir inson, ayniqsa yoshlar, axborotdan ongli, mas'uliyatli va tanqidiy fikrlash asosida foydalanishni o'rganishi zarur. Mediasavodxonlik, axborot madaniyati, vatanparvarlik, milliy qadriyatlarga hurmat kabi tushunchalar bugungi axborot makonining mustahkam ma'naviy poydevori bo'lib xizmat qilishi kerak. Jamiyatning barcha qatlamlari — davlat tashkilotlari, ta'lim muassasalari, OAV, bloggerlar, ota-onalar va o'qituvchilar — axborot xavfsizligini ta'minlashda o'z o'rniga ega. Ularning hamkorlikdagi faoliyati orqali fuqarolar ongida sog'lom axborot muhiti shakllantiriladi, yoshlar zararli ta'sirlardan himoyalanaadi. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda axborot xavfsizligini ta'minlash uchun huquqiy asoslar yetarli darajada yaratilgan, endilikda ularni samarali amaliyotga joriy etish va aholining, ayniqsa yoshlarning, axborot madaniyatini yuksaltirish ustuvor vazifadir. Faqat huquqiy va ma'naviy choralar uyg'unligidagina jamiyat axborot tahdidlariga bardosh bera oladi va milliy manfaatlar ishonchli himoya ostida bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2003.
2. O'zbekiston Respublikasi "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2019.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: “2020–2023-yillarda O‘zbekiston Respublikasining kiberxavfsizlik sohasidagi strategiyasi”. – T.: Lex.uz 2020.
4. Turaev A. “Axborot xavfsizligi asoslari” – Toshkent: “Akademnashr”, 2021.
5. Qodirova N. “Internet madaniyati va mediasavodxonlik” – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2022.
6. <https://www.google.com/collections/s/list/FT0sYOCfePGv0kWxLVZe9Z62L9OTA/VYJRAtjw7uA>